
ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԻ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՁ

ՄԱԳՐԱ ԱՐՄԵՆՅԱՆ

Խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարական փոխակերպման քաղաքական գործընթացների հոլովությունում հրատապ է դառնում խորհրդարանի և սոցիումի միջև երկխոսության կայացումը՝ երկրի ներպետական և միջազգային մակարդակներում սոցիալ-քաղաքական խնդիրների լուծման դիտանկյունից:

Քաղաքակրթական զարգացման մակարդակին և ազգային ու պատմական առանձնահատկություններին զուգահեռ՝ խորհրդարանական մշակույթը անընդհատ փոխակերպվում է: Ժողովրդավարության անցումային ժամանակաշրջանում պետությունների ներկայացուցչական ինստիտուտների համար կարևոր է խորհրդարանական մշակույթի՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան պետական կառավարման ձևի և քաղաքական համակարգի արդյունավետության ապահովումը: Քանի դեռ խորհրդարանի և հասարակության միջև չի հաստատվում ազգային ինքնության և պատմական հիշողության հիման վրա ձևավորված երկխոսություն, կուսակցությունների միջև բախման գործընթացները կրում են շարունակական բնույթ՝ խարխլելով խորհրդարանական մշակույթի կայացման ինստիտուցիոնալ հիմքերը: Ժողովրդավարացման պայմաններում սոցիումի և խորհրդարանի միջև ազգային երկխոսության կարևոր պայման է ազգային շահերի գիտակցումը¹, ինչպես նաև դրանց իրականացումը ներպետական և արտաքին քաղաքական հարթակներում:

Խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացը դիտարկելիս անհրաժեշտություն է առաջանում կիրառել այնպիսի գապումների և հակակշիռների համակարգ, որը հնարավորություն կտա հանրային իշխանության և սոցիումի միջև փոխհամաձայնության եզրեր գտնել:

Քաղաքագիտական գրականության մեջ առկա են «խորհրդարանական մշակույթ» հասկացության բազմաթիվ սահմանումներ: Խորհրդարանական մշակույթի տարբեր գործառնությունները դիտարկել են Պլատոնը, Արիստոտելը, Ն. Մաքիավելին, Թ. Շոբսը, Ջ. Լոկը, Ժ. Ժ. Ռուսոն, Բ. Կանտը, Յ. Հերդերը, Հեգելը, Ջ. Ս. Միլը, Հ. Սպենսերը, Գ. Լեբոնը, Գ. Ալմոնդը, Ս. Վերբան, Ն. Բոգդանովան, Ֆ. Բուռլացկին և ուրիշներ: Նրանց հայեցա-

¹ Ст' у Савченко И. А. Современные методы осуществления диалога между государством и обществом // http://psyjournals.ru/files/64939/6_Savchenk.PDF (Այցելված 12.01.2016թ.):

կարգերում կարևորվել են խորհրդարանական մշակույթի քաղաքական, հաղորդակցական, սոցիալականացման, ճանաչողական, կարգավորման, համախմբման և ինտեգրացման գործառույթները²: Բացի այդ խորհրդարանի սոցիալ-քաղաքական բնույթի ուսումնասիրությանը և քաղաքական ներկայացուցչության դասակարգմանն իրենց աշխատություններում անդրադարձել են Ա. Բիրչը, Է. Մակլինը, Է. Հեյվուդը և այլք:

Ըստ Ֆ. Բուլդացկու՝ խորհրդարանական մշակույթն ազգային և վերազգային հանրույթի ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտուցիոնալ պատմական ու սոցիալական փորձն է, որն իր ազդեցությունն է ունենում պետության և սոցիումի քաղաքական գիտակցության, պետական կառավարման սուբյեկտների քաղաքական վարքագծի, քաղաքական զարգացումներին հասարակության կողմից տրվող քաղաքական գնահատականների ձևավորման վրա³: Վերջապես, խորհրդարանական մշակույթը արժեքաբանական ոլորտ է, որը ձևավորվել է մշակութային և պատմական զարգացման ընթացքում՝ հիմնվելով ժողովրդավարության համախմբման և մարդու իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության մեխանիզմների վրա: Այդպիսով, խորհրդարանական մշակույթը համարվում է քաղաքացիական հասարակության բնորոշման կարևորագույն նախապայման. խորհրդարանական մշակույթի զարգացումը, դրա ինստիտուցիոնալ առանձնահատկություններն ու կառուցվածքն ի վերջո սահմանում են քաղաքացիական հասարակության բովանդակությունը և զարգացումը: Այս առումով Գ. Ալմոնդը և Մ. Վերբան անդրադառնալով քաղաքացիական մշակույթի հիմնահարցերին, հանգեցին այն եզրակացության, որ ժողովրդավարական քաղաքական համակարգի կայունությունը և գործունակությունը պայմանավորված են ոչ միայն ժողովրդավարական ինստիտուտների սահմանադրական և իրավական բնույթով, այլև քաղաքական համակարգի, նրա մուտքերի ու ելքերի և քաղաքացու կողմից այդ համակարգում իր դերի վերարժևորմամբ⁴:

Ժամանակակից քաղաքական գիտության մեջ գործառում են խորհրդարանական մշակույթի մեկնաբանման երկու տարբեր մոտեցումներ: Համաձայն առաջին մոտեցման՝ խորհրդարանականությունը համադրվում է «պետականագիտության» հետ, որի շրջանակներում

² Sté u Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества. М., 1977, Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // "Политические исследования", 1992, № 4, էջ 122-134, Арон Р. Демократия и тоталитаризм. М., 1993, Баталов Э. Я. Политическая культура современного американского общества. М., 1990, Гирц К. Интерпретация культур. М., 2004, Ильин А. Н. Массовая культура и субкультура // "Социология культуры", 2010, № 2, էջ 69-82, Ирхин Ю. В. К вопросу о кросскультурных исследованиях: Восток – Запад // "Социологические исследования", 2005, № 2, էջ 131-134, Ладатко Л. В. Этика и культура управления: учебное пособие. Ростов на-Дону, 2006, Сутор Б. Политическая этика // "Политические исследования", 1993, № 1, էջ 61-71:

³ Sté u Бурлацкий Ф. М. Социологические проблемы политики // "Социальные исследования". Выпуск 5. М., 1970, էջ 49-50:

⁴ Sté u Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура: политические установки и демократия в пяти странах. М., 2014, էջ 283-322:

խորհրդարանական մշակույթը դիտվում է որպես պետական կառավարման ձև: Այսինքն՝ տվյալ պարագայում խորհրդարանական մշակույթը կարելի է համարել միայն որպես պետական կառավարման կազմակերպման միջոց, որի հիմքում ընկած է պետական իշխանության գործառույթային համակարգը: Ըստ երկրորդ մոտեցման՝ խորհրդարանական մշակույթը հիմնվում է քաղաքացիական հասարակության կողմից գործադրվող վերահսկողության գործառույթների և սկզբունքների վրա: Գիտության մեջ առկա բազմակողմ մեկնաբանությունները հնարավորություն են տալիս հարակից քաղաքական կատեգորիաների համատեքստում դիտարկել խորհրդարանական մշակույթ կատեգորիան: Մասնավորապես Գ. Բուրդոն խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացում կարևորում է հետևյալ սկզբունքները՝ օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների իրավահավասարություն, դրանց համագործակցություն և միմյանց նկատմամբ փոխազդեցության մեխանիզմների առկայություն⁵: Այդ իսկ պատճառով խորհրդարանական մշակույթը հաճախ մեկնաբանում են որպես քաղաքական գիտակցության մարմնավորում: Այս առումով հստակ դիրքորոշում ունի ամերիկացի հետազոտող Ա. Ջենինգսը, ով խորհրդարանի հիմնական գործառույթ է դիտում քննադատությունը, այլ ոչ թե կառավարումը: Ըստ նրա՝ քննադատությունն ուղղված է ոչ թե կառավարության քաղաքականության էական կերպավորմանը, այլ պետականամետ քաղաքական գիտակցության կայացմանը: Խորհրդարանական մշակույթը պետք է երաշխավորի խորհրդարանում հնչող ելույթներին ուղղված սոցիումի տված քաղաքական գնահատականների ձևավորումը: Խորհրդարանական մշակույթի ուժը քաղաքացիական մշակույթի կայացումն է⁶: Օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների միջև հավասարակշռող մեխանիզմ է ծառայում քաղաքական գիտակցությունը: Քաղաքացիական մշակույթ կրող հասարակության անդամները ոչ միայն ունեն քաղաքական համակարգի և դրանում իրենց տեղի ու դերի մասին պատկերացումներ, այլև տիրապետում են քաղաքական կյանքին մասնակցության գործուն և արդյունավետ մեխանիզմների, ինչը հանգեցնում է հասարակության մեջ քաղաքական գիտակցության նկատելի բարձր մակարդակի հստակ ձևավորմանը⁷: Ըստ Գ. Լեբոնի՝ խորհրդարանական մշակույթը հասարակության՝ որպես ամբողջական համակարգի, քաղաքական մշակույթն է, որը խորհրդարանի և քաղաքացու աշխարհընկալման, համոզմունքների, արժեքների և կողմնորոշումների, քաղաքական գնահատականների ամբողջությունն է: Քաղաքագիտական գրականության մեջ հանդիպում են «խորհրդարանական քաղաքական մշակույթ» հասկացության նաև այլ սահմանումներ,

⁵ St' u **Bureteau G.** Traite de science politique. Paris, 1977, էջ 28:

⁶ St' u **Jennings I.** Cabinet Government. Cambridge, 1959, էջ 472:

⁷ St' u **Կ. Սարգսյան**, Քաղաքացիական մշակույթ հասկացության սահմանման շուրջ // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Միջազգային հարաբերություններ, Քաղաքագիտություն», 2015, № 2 (17), էջ 58:

որոնք կարող ենք դասակարգել լայն և նեղ իմաստներով:

Խորհրդարանական մշակույթը նեղ իմաստով խորհրդարանական էթիկան է, որը դիտվում է որպես սոցիալ-քաղաքական երևույթ և պայմանավորված է քաղաքական հարաբերություններով⁸: Խորհրդարանական մշակույթը, գտնվելով ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտուցիոնալ ոլորտներում, քաղաքական հարաբերությունների կարևորագույն բաղկացուցիչ է, որի հիմքում ընկած են քաղաքական և իրավական արժեքները, շահերն ու շարժառիթները⁹:

Հետադիական քաղաքական զարգացումների համատեքստում խորհրդարանական մշակույթը ներառում է խորհրդարանական կառավարման¹⁰, հասարակական հարաբերությունների արժեքաբանական համակարգը, որի վրա զգալի է քաղաքացիական հասարակության ազդեցությունը:

Խորհրդարանական մշակույթն արժեքաբանական կողմնորոշումների և շարժառիթների համակարգ է, որով պայմանավորված է խորհրդարանի՝ որպես ներկայացուցչական մարմնի գործունեության արդյունավետությունը¹¹: Հասարակության մեջ գերակշռող գաղափարական, սոցիալ-քաղաքական նորմերն ու արժեքաբանական կողմնորոշումները խորհրդարանի՝ որպես օրենսդիր ներկայացուցչական մարմնի քաղաքական լեգիտիմության և կայունության գաղափարական հենքն են:

Խորհրդարանական մշակույթը ներառում է խորհրդարանական էթիկան¹², օրենսդրական դաշտի համախմբումն ու օրենսդիր իշխանության գործունեությունը կարգավորող կարևորագույն կառուցակարգերը:

Խորհրդարանական էթիկան խորհրդարանական մշակույթի բաղկացուցիչ է և ապահովում է լեգիտիմությունը: Խորհրդարանական է-

⁸ Տե՛ս **Ачкасов В. А.** Взрывающаяся архаичность: традиционализм в политической жизни России. СПб., 1997, էջ 160, **Ачкасов В. А.** Трансформация традиций и политическая модернизация: феномен российского традиционализма // "Философия и социально-политические ценности консерватизма в общественном сознании России". Выпуск 1. СПб., 2004, էջ 173-191:

⁹ Տե՛ս **Воробьев И. В.** Становление института парламентаризма в современной России: взаимодействие депутатского корпуса и аппарата Государственной Думы: Автореф. дис. канд. социол. наук. М., 2004, **Константинова Л. А., Лаврикова А. А.** Ценностные ориентации как фактор социальной стратификации современного российского общества // <http://cyberleninka.ru/article/n/tsennostnye-orientatsii-kak-faktor-sotsialnoy-stratifikatsii-sovremennogo-rossiyskogo-obschestva#ixzz2XUKA7vdt> (Այցելված 10.02.2016թ.):

¹⁰ Տե՛ս The Global Organization of Parliamentarians Against Corruption (GOPAC), // <http://gopacnetwork.org>

¹¹ Տե՛ս **Ковбенко Л. Н.** Парламентская культура в современном российском политическом процессе: условия и факторы развития. СПб., 2009 // <http://www.disserscat.com/content/parlamentskaya-kultura-v-sovremennom-rossiiskom-politicheskom-protseesse-usloviya-i-factory-r#ixzz2XV19WweX> (Այցելված 10.02.2016թ.):

¹² «Խորհրդարանական էթիկա» եզրույթը ներկայացված է «Խորհրդարաններն ընդդեմ կոռուպցիայի համաշխարհային գլոբալ կազմակերպության» (GOPAC) պաշտոնական կայքում <http://www.gopacnetwork.org>: Ըստ որի «խորհրդարանական էթիկա» հասկացությունը ներառում է արժեքների, նորմերի և սկզբունքների ամբողջականությունը, ինչպես նաև խորհրդարանում իրավական և էթիկայի ուղղվածությամբ կրթական համակարգը:

թիկայի գործիքների մեջ յուրահատուկ նշանակություն ունի նաև խաղային մոդելավորումը, որը ձևավորում է հետադարձ կապ օրենսդիր մարմնի և սոցիումի միջև: Խորհրդարանական քաղաքական մշակույթի շրջանակներում վարքային մոդելներն ուսումնասիրվել են է. Բատալովի կողմից, ով խորհրդարանական քաղաքական մշակույթը սահմանում է որպես պատմականորեն ձևավորված և հարաբերականորեն կայուն վարքի մոդելների համակարգ: Վերջինս համակողմանիորեն դիտարկված է Յ. Հայզինգայի «Խաղացող մարդ» (Homo Ludens) աշխատության մեջ, որտեղ հիմնավորված է քաղաքական վարքագծի խաղային մոդելավորման նշանակությունը: Ըստ Յ. Հայզինգայի՝ խաղային մոդելավորումը խորհրդարանական մշակույթի հիմքն է, պետական կառավարման սուբյեկտների քաղաքական վարքագծի գերակա բաղադրատարրը և հիմնական գործառույթը:

Համաձայն Յ. Հայզինգայի դիրքորոշման՝ խաղային գործոնը Անգլիայի խորհրդարանի պատմության մեջ դրսևորվում է ոչ միայն բանավեճերի և ավանդական խորհրդաժողովների ժամանակ, այլև պայմանավորված է ընտրական համակարգի խաղային բնույթով, որից գերծ չի մնում ոչ մի քաղաքական ուժ: Քաղաքական խաղի բնույթը կարող է լինել կեղծ և դաժան՝ պայմանավորված տվյալ քաղաքական ժամանակով թելադրված մարտահրավերներով: Սակայն ցանկացած պարագայում այն ենթադրում է խաղի մասնակիցների կողմից որոշակի սկզբունքների, կանոնների հետևողական պահպանում և դրանց փոխադարձ ճանաչում: Տվյալ պարագայում քաղաքական խաղի սկզբունքներից և սահմանված կանոններից օտարումը հանգեցնում է ամբողջ քաղաքական համակարգի գաղափարական և ինստիտուցիոնալ հիմքերի խարխլմանը¹³: Խորհրդարանական քաղաքական մշակույթում քաղաքական դերակատարների նման խաղային մոդելավորումների նախադեպային փորձի կարող ենք ականատես լինել նաև հայ իրականությունում:

Ըստ էության, խորհրդարանական մշակույթը ձևավորում է միասնական հարթակ, որտեղ գործունեություն են ծավալում տարատեսակ կուսակցություններ՝ գործելով տարբեր ինստիտուցիոնալ կառույցներում և ունենալով քաղաքական գիտակցության ուրույն արժեքաբանական դիրքորոշումներ և խոսքային ակտի կիրառման ինքնատիպ դրսևորումներ:

Խորհրդարանական մշակույթի ազգային և քաղաքական պատմության ազդեցությունը պայմանավորված է հասարակության մեջ ձևավորված ավանդույթների, արժեքային համակարգի, սովորույթների, կրոնական և բարոյական պատկերացումների առանձնահատկություններով: Հետևաբար, խորհրդարանական մշակույթը, ընդգրկելով քաղաքական, իրավական, սոցիալական, մշակութային հարաբերությունների լայն շրջանակ, օրենսդրականության միջոցով վերարտադ-

¹³ См. у Хейзинга Й. Игровой элемент современной культуры // "Политические исследования", 1991, № 5, էջ 202–205:

րում է իրավական կարգը և որոշ չափով կարգավորում է սոցիալական հարաբերությունները իրավական և քաղաքական հարթակներում: Այս առումով խորհրդարանական մշակույթը զգալիորեն կերպավորվում է սոցիումը, ազդեցություն է գործում հասարակական զարգացման վրա՝ խթանելով քաղաքացիական հասարակության կայացումը:

Լայն իմաստով խորհրդարանական մշակույթը պետական կառավարման համակարգի համախմբման բարձր մակարդակ է, խորհրդարանի և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների շարունակական համագործակցություն:

Խորհրդարանական մշակույթը պետական մարմինների և իշխանության ինստիտուտների լեգիտիմության մակարդակի ցուցիչ է, և մինչև ժամանակ արտացոլում է քաղաքացիական հասարակության ներգրավվածության աստիճանը խորհրդարանի և սոցիումի երկխոսության հարթակում: Այս համատեքստում անհրաժեշտ է ընդգծել քաղաքական էլիտայի և հասարակության կողմից խորհրդարանական կառավարման ձևի և ժողովրդավարական ներկայացուցչության ընկալումը: Ներկայացուցչության գործառույթը երաշխավորում է խորհրդարանի և հասարակության միջև առկա քաղաքական երկխոսության վրա հիմնված ազգային քաղաքականության կերտումը:

Քաղաքական երկխոսությունը խորհրդարանական կուսակցությունների միջև շարունակական արդյունավետ գործունեությունն է, որն ապահովում է ժողովրդի ներկայացվածության և ներգրավվածության իրավունքը պետական կառավարման համակարգում: Ազգային երկխոսության խաթարման պարագայում խորհրդարանի և սոցիումի միջև առաջանում է վստահության ճգնաժամ և զանգվածային մարզինալացում, որոնք հանգեցնում են խորհրդարանի՝ որպես ժողովրդական ներկայացուցչական մարմնի ներքին և արտաքին իմիջի կտրուկ անկման: Խորհրդարանի կողմից ազգային շահի գիտակցումը իր իսկ սոցիալականացման ընթացքում օբյեկտից սուբյեկտ անցում կատարելու անհրաժեշտություն է ստեղծում¹⁴: Երկխոսության կայացման գործընթացների արդյունավետությունն առաջին հերթին պայմանավորված է կառավարման ձևին համապատասխան քաղաքական վարչակարգի առկայությամբ և փոխհամաձայնության հիման վրա ձևավորված ազգային գաղափարախոսությամբ: Երկրորդ՝ երկխոսության մշակույթը նույնականացվում է պետական կառավարման համակարգի լեգիտիմության հետ: Երրորդ՝ վերջինիս լինելիությունը պայմանավորված է խորհրդարանական էթիկայով, խորհրդարանի և սոցիումի միջև քաղաքական հարաբերությունների արժեքաբանական չափումներով ու սոցիումի սոցիալական երաշխիքների և հանրային անվտանգությունը երաշխավորող գործիքների տրամադրմամբ:

¹⁴ Стéу УЛИТИН Р. Р. Соотношение понятий «национальный интерес» и «национальная безопасность» в трудах западных и отечественных исследователей // http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/9999-0200_West_MO_2003_1/16.pdf (Այցելված 10.02.2016թ.):

Խորհրդարանական մշակույթի կայացման համար կենսական նշանակություն ունեն քաղաքական էլիտայի, քաղաքացիական ներկայացուցչական ինստիտուտների և հասարակության քաղաքական գիտակցությունը, համոզմունքները, պետության և սոցիումի միջև երկխոսությունը¹⁵:

Խորհրդարանական կառավարման քաղաքական և կառավարչական ենթահամակարգերի փոխհարաբերությունների շղթան ամբողջանում է «խորհրդարանական քաղաքական մշակույթ» եզրույթի շրջանակներում:

Խորհրդարանական կառավարման քաղաքական ընթացակարգերը ներառում են կուսակցությունների պայքարը, շահերի և լոբբիստական խմբերի գործունեությունը, խորհրդարանում ժողովրդական ներկայացվածության և ներգրավվածության աստիճանը, քաղաքական գիտակցությունը, պատգամավորների և հասարակության միջև առկա քաղաքական համաձայնությունն ու ազգային երկխոսությունը:

Խորհրդարանական կառավարման ընթացակարգերը ներառում են կառավարչական գործունեության առաջնահերթությունները՝ մասնագիտական պատրաստվածություն, խորհրդարանական էթիկայի մշակույթ, սոցիալ-քաղաքական խնդիրներին ժամանակյին արձագանքելու կարողություն, ազգային առանձնահատկություններին համապատասխան իրավական դաշտի ստեղծում¹⁶: Սրանք խորհրդարանական կառավարման կարգավորիչ գործունեության երկու տարբեր ուղղություններ են: Հակառակ պարագայում տեղի է ունենում շահերի բախում, ինչը հանգեցնում է խորհրդարանի ժողովրդական ներկայացուցչական գործառույթի լիարժեք իրականացման արգելակման:

Պառլամենտարիզմի արժեքաբանական հիմքերի պատմական զարգացումը հնարավորություն է տալիս խորհրդարանական մշակույթը դիտարկելու որպես հասարակական գործընթացների կառավարման մեխանիզմ, որն ունի պատմական և մշակութային ժառանգություն: Երկրորդ խորհրդարանական մշակույթը քաղաքական բարդ համակարգ է, որում տեղի է ունենում քաղաքական էլիտայի և սոցիումի միջև քաղաքական գիտելիքների, գաղափարների, համոզմունքների մշտական շարժի և փոխանակման գործընթաց, ինչը նպաստում է ազգային երկխոսության կայացմանը, օրենսդրականության և սահմանադրական դաշտի համախմբմանը: Այս առումով խորհրդարանական մշակույթը՝ որպես օրինաստեղծ և քաղաքական գործունեության կրող, հասարակության իրավունքների և շահերի արտահայտման կարևորագույն մեխանիզմ է:

Կուսակցությունները միջանկյալ դերակատարներ են, որոնք երկխոսության կամուրջ են պետության և սոցիումի միջև:

Խորհրդարանում կուսակցությունները պետք է ներկայացնեն հասարակության շահերը՝ գործելով խմբակցությունների միջոցով կուսակցական շահերի բավարարման ուղղությամբ: Ոչ ժողովրդավարական

¹⁵ St`u «Глобальный парламентский отчет» // "Изменяющийся характер парламентского представительства". Ташкент, 2012:

¹⁶ St`u Ледяев В. Г. Власть. Концептуальный анализ. М., 2001, էջ 43:

վարչակարգերում քաղաքական ակտիվության ինստիտուցիոնալ սահմանափակումները հանգեցնում են խորհրդարանի և սոցիումի քաղաքական գիտակցության կոնսերվացմանը, որը խոչընդոտում է և ապակայունացնում խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացը¹⁷:

Այսպիսով, ամբողջացնելով խորհրդարանական մշակույթի տեսական-գաղափարական հիմքերը և վերլուծելով հասկացության կառուցվածքային ու բովանդակային բաղկացուցիչների շղթայաձև չընդհատվող փոխգործակցությունը, առաջադրում ենք հետևյալ սահմանումը. *խորհրդարանական մշակույթը սոցիալ-քաղաքական, ինստիտուցիոնալ և ոչ ինստիտուցիոնալ պետաիրավական երևույթ է, որը պայմանավորված լինելով արժեքներով, նորմերով և պատմական հիշողությամբ, ապահովում է խորհրդարանի և սոցիումի միջև համագլխային երկխոսության կայացումը:*

Բանալի բառեր – խորհրդարան, պառլամենտարիզմ, խորհրդարանական մշակույթ, կուսակցություն, քաղաքացիական հասարակություն, ազգային երկխոսություն

МАГДА АРСЕНЯН – К вопросу о становлении политических предпосылок парламентской культуры. – В статье анализируются методологические основания парламентской культуры. В рамках трансформационных политических процессов актуальной проблемой становится укрепление диалога между государством и обществом. Необходимо найти систему сдержек и противовесов, которая позволит уравнивать национальные, социальные и политические потребности государства и общества. В статье рассмотрен концепт парламентской культуры, вбирающий в себя конституционную и гражданскую культуру, и предложено новое ее определение.

Ключевые слова: парламент, парламентаризм, парламентская культура, политические партии, гражданское общество, национальный диалог

MAGDA ARSENYAN – On the Issue of Formation of the Political Preconditions for the Parliamentary Culture. – The article has analyzed the methodological foundations of parliamentary culture in the context of socio-cultural and political discourse. The development of modern parliamentarism shows that its boundaries have expanded considerably. In the framework of parliamentary culture transformation processes, sustaining of the national dialogue between the state and society has become an urgent issue. While considering the current political developments within the state, it is necessary to find a system of checks and balances that will give us an opportunity to equalize the national, social and political needs of the state and society. After studying the scientific definitions of parliamentary culture and reviewing its mutual interaction with its constituent elements and associated political categories, the article has proposed a new definition of parliamentary culture; the one which will best reflect the current problems and peculiarities of the parliamentary culture-sustaining process.

Key words: parliament, parliamentarism, parliamentary culture, political parties, civil society, national dialogue

¹⁷ Տե՛ս **Колесников В. Н.** Функциональная ценность парламентской культуры // "Вестник Санкт-Петербургского университета". Серия 6, 2010. Выпуск 2, էջ 33-40: